

dr hab. Adam Solak, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Warszawa, 29.10.2021

Recenzja rozprawy doktorskiej Księdza mgr. Piotra Jaworskiego

„Rola edukacji religijnej w procesie wychowawczym w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego w okresie II Rzeczypospolitej”

napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dra hab. Romana Pelczara

Uwagi wstępne

Recenzowaną dysertację doktorską Ks. mgra Piotra Jaworskiego, przygotowaną pod kierunkiem naukowym Pana Profesora Romana Pelczara, zaliczam do tych projektów naukowych, które stanowią nie tylko potwierdzenie kompetencji Kandydata do pierwszego stopnia naukowego, ale dzięki oryginalności podejścia, przyczyniając się do poszerzenia debaty pedagogów, odnośnie do rozwoju edukacji religijnej w konstelacji wychowawczej. Ów rozwój bez kategorii historyczności byłby niepełny, pozbawiony znaków solidności naukowej. Pedagogika chrześcijańska, jako subdyscyplina naukowa, będąca w ciągłym stanie tworzenia, otrzymuje w recenzowanej dysertacji, kompendium wiedzy niezbędnej dla jej tożsamości naukowej. Historia edukacji i historia wychowania ubogacone zostają pogłębioną i uzupełnioną **nową wiedzą**, dotyczącą edukacji religijnej i wychowania w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego w okresie II Rzeczypospolitej.

„Rola edukacji religijnej w procesie wychowawczy w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego w okresie II Rzeczypospolitej” rozpatrywane są przez Doktoranta **szeroko**, to jest zarówno z perspektywy **historycznej, pedagogicznej (edukacyjno-wychowawczej), jak i społeczno – kulturowej**.

Postawione przez Doktoranta cele poszukiwań badawczych zostały zrealizowane z zastosowaniem trzech strategii badawczych. Pojęcie strategii ujmuję tu szeroko w kategoriach stanowiska teoretycznego i immanentnie wpisanej w owo stanowisko metody wraz z odpowiadającymi jej technikami gromadzenia i analizy materiału źródłowego. W dysertacji te trzy strategie to: strategia historyczna, strategia pedagogiczna oraz strategia socjologiczna. W rezultacie metodologii mieszanej uzyskano pełny obraz badanych procesów i zjawisk.

Po podkreśleniu, już we wstępnym fragmencie recenzji, oryginalności projektu stanowiącego podstawę dysertacji doktorskiej mgra Piotra Jaworskiego prezentuję niżej bardziej szczegółowe oceny dotyczące rozwiązania przez Doktoranta postawionego problemu badawczego. Skupiam się zatem poprawności merytorycznej i metodologicznej oraz ogólnej wiedzy Doktoranta w dziedzinie nauk pedagogicznych ukazanych w pracy, by oszacowanie odzwierciedlonych w tekście umiejętności pracy naukowej zamknąć formalną oceną.

1. Ocena dysertacji w ujęciu teoretycznym i metodologicznym

Zważywszy wskazany wyżej rozmach konceptualizacyjno-realizacyjny nie dziwi objętość dysertacji (525 stron). Jej układ i sposób ustrukturyzowania treści odpowiadają formule z badań realizowanych w konwencji ilościowej i jakościowej. Tom dysertacji składa się z Wykazów Skrótów, Wstępu, sześciu rozdziałów, Zakończenia, Streszczenia, Bibliografii, Spisu materiałów ilustracyjnych zawartych w pracy oraz Aneksu. Struktura pracy jest przejrzysta,

poszczególne rozdziały (a w nich podrozdziały) wynikają jeden z drugiego i tworzą spójną całość.

We wstępie Doktorant przedstawia w ujęciu szczegółowym analizę tematu, stan badań, podstawę źródłową i opis źródeł, metodologię badań i strukturę pracy.

Sformułowany temat pracy, zgodnie z wymogami metodologicznymi tego rodzaju prac naukowych, jest wyjątkowo ważny, perspektywiczny, problemowy oraz jednoznacznie określa przedmiot badań.

Podjęty przedmiot badań wynika obiektywnych przesłanek poznawczych. Treści dysertacji mieszczą się w przestrzeniach paradygmatu historycznego, pedagogicznego i socjologicznego. Te trzy paradygmaty wyznaczają naukowy wymiar rozprawy doktorskiej. Doktorant swoją wiedzę co do przedmiotu badań, celu i metod opiera na dobrze wybranej literaturze przedmiotu. Słusznie powołuje się między innymi na pogląd prof. Teresy Hejnickiej – Bezwińskiej ze szkoły bydgoskiej, który mówi, że „Pedagogika i historia osadzone są w paradygmacie interpretacyjnym (fenomenologiczno-hermeneutycznym) nauk humanistycznych skazane są na integrację (...). Historyczno – pedagogiczna perspektywa poznawcza (pedagogiczno – historyczna – jak mówią inni) służy rekonstruowaniu i ujawnianiu sensów oraz znaczeń fenomenu edukacji w określonym miejscu i czasie historycznym” (ss. 17-18).

Pozostały ogląd rozprawy pozwala dostrzec jej należyty układ, uprządkowanie omawianej problematyki, jej odpowiednie uszczegółowienie, które znajdują między innymi w usystematyzowanym podziale treści poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów.

Podkreślić należy, że sześć rozdziałów, zgodnie z przesłankami logiczności i systematyczności, Doktorant oparła na ważnym kryterium nadrzędności i podrzędności poszczególnych części składowych.

Praca ma charakter interdyscyplinarny i subdyscyplinarny w naukach pedagogicznych, dotyczy nowych problemów, których opracowanie przynosi potrzebne i oczekiwane społecznie i jednostkowo konstatacje.

Jest autentycznie twórcza poznawczo, spełnia w pełni formalne, merytoryczne i metodologiczne kryteria empirycznych, uzasadnionych w założeniach teoretycznych prac pedagogicznych. Słusznie Doktorant dysertacje uznaje za monografię pedagogiczną. Owa słuszność wynika nie tylko z doboru źródeł, ale także z doboru narzędzia badawczego, jakim jest kwestionariusz analizy dokumentów.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Szkolnictwo w Polsce oraz w Okręgu Szkolnym Krakowskim w okresie II Rzeczypospolitej” posiada dwa podrozdziały, które odpowiadają na zasadnicze pola poznawcze omawiające: analizę uwarunkowań prawno – organizacyjnych szkolnictwa w Polsce międzywojennej i charakterystykę przestrzeni sieci szkół i ich funkcjonowania w Okręgu Szkolnym Krakowskim w II Rzeczypospolitej. Takie ustrukturyzowanie pierwszego rozdziału stanowi podstawę do zamysłu rozdziałów następnych (szczegółowych).

Rozdział drugi zatytułowany „Edukacja religijna i wychowanie religijne w myśli pedagogicznej, kościelnej i prawnej” jest, jak napisałem wyżej, logiczną kontynuacją merytorycznej zawartości rozdziału pierwszego. Zawiera trzy podrozdziały traktujące o: tradycji nauczania religii i wychowania religijnego w szkołach polskich do 1918 roku, poglądach współczesnych pedagogów polskich na miejsce religii w szkolnictwie polskim, stosunku władz państwowych i oświatowych do edukacji i wychowania religijnego oraz wychowania religijnego jako fundamentalnego składnika wychowania moralno-społecznego, narodowego i państwowego.

Interesującym poznawczo jest piąty podpunkt tegoż rozdziału dysertacji traktujący, stawia on pytanie dotyczące na ile historia wychowania powinna być

lekcją dla współczesności. Doktorant nie stawia tegoż pytania, bo nie to stanowi istotę pracy, ale czytający, poznając nową historyczną wiedzę stawia je sobie i zapewne byłby wdzięczny gdyby wszedł w dyskurs z Doktorantem w tym zagadnieniu.

W trzecim rozdziale „Prawne i programowe założenia edukacji religijnej i wychowania religijnego”, został zawarty klucz analizy źródeł, dzięki któremu zaprezentowano podstawy prawne nauczania religii i wychowania religijnego, założenia programowe nauczania religii (cele, metody, środki dydaktyczne), podręczniki i materiały przeznaczone do edukacji religijnej.

Rozdział czwarty jest ważnym dla historii pedeutologii, ponieważ traktuje o środowisku nauczycieli religii w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego. Jego struktura obejmuje: liczbę nauczycieli – katechetów, wykształcenie i kwalifikacje pedagogiczne nauczycieli – katechetów, postawy religijne nauczycieli – katechetów, roli nauczycieli – katechetów w procesie dydaktycznym i w formacji religijnej uczniów.

Rozdział piąty dotyczy jakże ważnej pedagogicznej zasady łączenia wychowania religijnego z uspołecznieniem uczniów w organizacjach uczniowskich i pozaszkolnych. Słusznym wydaje się by Doktorant na wzór wcześniejszej strukturyzacji rozdziałów dokonał tegoż samego w rozdziale piątym. Zasluguje on na to ze względu na jego zawartość, bogatą ilościowo jak i jakościowo. Tym bardziej, że sam Doktorant napisał, że „bogactwo tych form dało asumpt do ich przedstawienia i omówienia w ostatnim, szóstym rozdziale” (s. 25), który traktuje o pozaszkolnych formach wychowania religijnego.

Czy, przygotowując dysertację do opublikowania, nie należy połączyć rozdziału piątego z szóstym i dokonać jego podziału, który wynika z ich treści? Ponadto lektura dysertacji nasuwa sugestię, co do dalszych badań, dotyczącą szerszego i pogłębionego wykorzystania bazy archiwalnej z archiwów znajdujących się obecnie na terenie archidiecezji krakowskiej i kieleckiej.

Można także dokonać eksploracji archiwów szkolnych, gdyż prowadzona przez szkoły dokumentacja pedagogiczna pozwala na szczegółową analizę działań wychowawczych i edukacyjnych.

Wysoko zatem oceniam intencję badawczą rozprawy, która podejmuje problem roli edukacji religijnej w procesie wychowawczym w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego w okresie II Rzeczypospolitej.

Zakończenie spełnia swe kryteria dotyczące naukowego ujęcia i w pełni wkomponowane jest w wstęp do dysertacji i jego część zasadniczą.

Bibliografia (655 pozycji) jest imponująca pod względem ilościowym i jakościowym. Jak wcześniej wspomniałem została w całości poddana w całości analizie historyczno – pedagogicznej. Imponujący (nie tylko uzupełniającym) jest zawartość Aneksu, który dla historyka wychowania jest czymś wartościowym z punktu widzenia poznawczego.

Przedstawiona do oceny praca doktorska mgra Piotra Jaworskiego, o charakterze historyczno – pedagogicznym jest ważnym przyczynkiem dla rozwoju pedagogiki zorientowanej na wychowanie religijne w podstawowej konstelacji historycznej.

2. Wiedza w dyscyplinie i ogólna kultura naukowa

Doceniając wkład dysertacji do współczesnego dyskursu edukacyjnego, chciałbym w jej końcowym fragmencie podkreślić raz jeszcze kompetencje merytoryczne Doktoranta i wskazać na kilka dodatkowych, powiązanych z nimi, odzwierciedlonych w dysertacji, wskaźników umiejętności prowadzenia pracy naukowej oraz ogólnej kultury naukowej.

Teoretyczno-metodologiczne kompetencje Doktoranta widoczne w szerokiej i oryginalnej konceptualizacji badań własnych wsparte są niewątpliwie erudycyjnie.

Obszerny zestaw bibliograficzny, do którego sięga Doktorant, przygotowując dysertację, świadczy o bogatej wiedzy w reprezentowanej dyscyplinie. W prowadzonych studiach, przeglądach, omówieniach, analizach

i interpretacjach Autor korzysta z tych źródeł i literatury, które odpowiadają przyjętemu stanowisku teoretyczno – metodologicznemu. Doktorant wie do czego i w jakim celu się odwołuje. Wielość odwołań świadczy nie tylko o wiedzy Doktoranta w dyscyplinie, ale o Jego szerokiej kompetencji teoretycznej i świadomości metodologicznej. Doktorant wykazał kompetencje w zakresie dokonywania wyborów uprawiania dyscypliny ze znajomością tła, a także innych nauk społecznych oraz szeroko rozumianej humanistyce, i jako taki dobrze rokuje na dalszy, w pełni już samodzielny, rozwój naukowy.

Proponuję by rozprawa ze względu na swą wartość merytoryczną została opublikowana.

W rezultacie szczegółowej analizy pracy doktorskiej Ks. mgra Piotra Jaworskiego „Rola edukacji religijnej w procesie wychowawczym w gimnazjach Okręgu Szkolnego Krakowskiego w okresie II Rzeczypospolitej”, napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dra hab. Romana Pelczara, stwierdzam, że spełnia ona niezbędne warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), która z mocy ustawy art. 33 ustawy z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455) mających zastosowanie do niniejszego przewodu. W związku z tym stawiam wniosek do Kolegium Nauk Społecznych – Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do publicznej obrony, a Doktorantkę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

